

Innhold

Føreord 2. utgåve	5	2.3.3	Strukturalisme	30
Innleiing	11	2.3.4	Generativ grammatikk	31
KAPITTEL 1		2.3.5	Pragmatikk	33
Norskfaget i grunnskulelærerutdanninga	13	2.3.6	Systemisk-funksjonell lingvistikk	34
<i>Mari-Ann Iglund</i>		2.3.7	Sosiolingvistikk	36
1.1 Faget norsk	14	2.4	Ulike teorier – ulik vektlegging	37
1.2 Skulefaget norsk	16	KAPITTEL 3		
1.3 Studiefaget norsk	18	Grammatikk i norskfaget		39
1.3.1 Eit humanistisk fag.....	19	<i>Mari Nygård</i>		
1.3.2 Eit disiplin- og profesjonsutdanningsfag.....	20	3.1 Hva er grammatikk		39
1.4 Tilbake til spørsmåla	21	3.2 Grammatikk i skole og læreplaner		41
KAPITTEL 2		3.3 Hvorfor grammatikk i norskfaget?		43
Språksyn og språkteoretiske		3.4 Hvordan undervise i grammatikk?		44
tilnæringsmåter	23	3.5 Grammatikk som valg		51
<i>Synnøve Matre og Mari Nygård</i>		3.6 Grammatikk og språkbevissthet		52
2.1 Hva er språk?	24	KAPITTEL 4		
2.1.1 Språk som kode.....	25	Fonetikk og fonologi		55
2.1.2 Språk som konvensjon.....	25	<i>Jan Kristian Hognestad</i>		
2.1.3 Språk som norm.....	26	4.1 Innledning		55
2.1.4 Språk som system.....	26	4.2 Hvordan ser språket ut inni?		56
2.1.5 Språk som kjennetegn på sosial tilhørighet.....	26	4.3 Stavelsen		57
2.1.6 Språk som anvendelse.....	26	4.3.1 Opptakt.....		58
2.1.7 Språk som tankeredskap.....	27	4.3.2 Rim.....		58
2.1.8 Språk som evne.....	27	4.3.3 Koda.....		59
2.2 Form, innhold og bruk: Hvor finner vi språket?	28	4.4 Læren om stavelsesstruktur: fonotaks		60
2.3 Teorier om språk	29	4.5 Å lytte ved hjelp av et språk		62
2.3.1 Historisk-komparativ filologi.....	29	4.6 Fonetikk og fonologi: overflate og system		62
2.3.2 Fra talespråk til skriftspråk – Ivar Aasen.....	30	4.6.1 Fonemer og varianter i førstespråksopplæringa.....		64
		4.6.2 Fonemer og varianter i andrespråksopplæringa.....		64
		4.7 Vokaler		65

Innhold

4.7.1	Å beskrive vokaler	65	6.2.5	Oppsummering om substantiv	97	
4.7.2	Vokaler i førstespråksopplæringa	67	6.3	Determinativ	97	
4.7.3	Vokaler i andrespråksopplæringa	67	6.3.1	Determinativ i bokmål og nynorsk.....	98	
4.8	Konsonanter	68	6.4	Adjektiv	98	
4.8.1	Å beskrive konsonanter	68	6.4.1	Adjektiv og determinativ	99	
4.8.2	Konsonanter i førstespråksopplæringa	70	6.4.2	Adjektiv i bokmål og nynorsk.....	99	
4.8.3	Konsonanter i andrespråksopplæringa	71	6.5	Pronomen	100	
4.9	Trykk og tone	71	6.5.1	Personlige pronomen i bokmål og nynorsk	101	
4.9.1	Trykk	71	6.5.2	Personlige pronomen i norske talemål.....	102	
4.9.2	Tonelag og intonasjon	73	6.6	Konjunksjoner	102	
4.10	Fonologiens plass i talemålsundervisninga	73	6.7	Subjunksjoner	103	
4.11	Avslutning	74	6.7.1	Konjunksjoner og subjunksjoner i elevtekster.....	104	
KAPITTEL 5			6.8	Preposisjoner	104	
Morfologi: hvordan ord er bygd opp			77	6.9	Interjeksjoner	105
<i>Jan Kristian Hognestad</i>			6.10	Verb	105	
5.1	Innledning	77	6.10.1	Former av verbet.....	106	
5.2	Hva er et ord?	78	6.10.2	Finite og infinitte verb	107	
5.3	Ordstruktur i fonologien og morfologien	79	6.10.3	Hovedverb og hjelpeverb	108	
5.4	Tre slags morfemer: rot, avledning og bøyning.....	80	6.10.4	Verbets funksjon i setningen.....	108	
5.5	Sammenfatning om oppbygging av ord i norsk	82	6.10.5	Verb i bokmål og nynorsk.....	109	
5.6	Morfologisk analyse	82	6.10.6	-s- og -st-verb	110	
5.7	Morfologi i førstespråksopplæringa	84	6.11	Adverb	110	
5.8	Avledning og sammensetning i førstespråksopplæringa.....	85	6.11.1	Form og funksjon ved adverb	111	
5.9	Bøyning i førstespråksopplæringa	86	6.12	Avslutning	111	
5.10	Morfologiens plass i andrespråksopplæringa	86	KAPITTEL 7			
5.10.1	Enkel språktypologi	87	Syntaks: oppbygginga av frasar og setningar			113
5.11	Avledning og sammensetning i andrespråksopplæringa	88	<i>Leiv Inge Aa</i>			
5.12	Bøyning i andrespråksopplæringa	88	7.1	Innleiing	113	
5.13	Avslutning	89	7.2	Frasar	114	
KAPITTEL 6			7.2.1	Substantivfrasar.....	115	
Morfologi: ordklasser			91	7.2.2	Preposisjonsfrasar	116
<i>Jan Kristian Hognestad</i>			7.3	Form, funksjon og restriktivitet	116	
6.1	Innledning	91	7.4	Dei viktigaste funksjonskategoriane	117	
6.1.1	Hvordan deler vi ord inn i klasser?	92	7.4.1	Verbalet	118	
6.1.2	Åpne og lukkede ordklasser	92	7.4.2	Subjektet	121	
6.2	Substantiv	93	7.4.3	Subjektet versus det direkte objektet.....	123	
6.2.1	Morfologiske kjennetegn ved substantiv.....	93	7.4.4	Verbtyper og det indirekte objektet.....	125	
6.2.2	Substantiv i bokmål og nynorsk.....	94	7.4.5	Objekta vs. adverbiala – valensbundne vs. valsensfrie ledd.....	126	
6.2.3	Substantiv i norske talemål.....	96	7.4.6	Predikativ	129	
6.2.4	Substantiv som kjerne i fraser	96	7.5	Leddsetningar	131	

KAPITTEL 8

Grammatikken i bruk: didaktiske og tekstanalytiske tilnæringer..... 137*Harald Morten Iversen*

8.1	Læreplaners syn på grammatikk.....	137
8.2	Tekstmeldingers grammatikk.....	139
8.3	Rituelle talers grammatikk.....	140
8.3.1	Tematisk sammenheng.....	140
8.3.2	Forbehold.....	141
8.4	Oppskrifters og oppfordrings «grammatikk».....	141
8.4.1	Å instruere.....	141
8.4.2	Å oppfordre – grader av høflighet.....	142
8.4.3	Når tempus blir brukt modalt.....	143
8.5	Framhevings grammatikk.....	143
8.6	Elevteksters grammatikk.....	144
8.6.1	Struktur.....	145
8.6.2	Sammenheng.....	145
8.6.3	Personers og handlingers representasjon i elevfortellinga.....	145
8.6.4	Minoritetslevers skrivekompetanse.....	147
8.7	Sluttkommentar.....	148

KAPITTEL 9

Språkhistorie..... 151*Ivar Berg*

9.1	Kva er språkhistorie?.....	151
9.2	Språkhistorie i norsk skule og lærarutdanning.....	152
9.3	Lange liner i norsk språkhistorie.....	153
9.3.1	Når oppstod norsk?.....	153
9.3.2	Den gamalnorske perioden.....	154
9.3.3	Frå gamalnorsk til dagens norsk.....	155
9.4	Gamalnorsk.....	156
9.4.1	Gamalnorsk litteratur.....	157
9.4.2	Gamalnorsk grammatikk.....	158
9.5	Språkendingar frå gamalnorsk til moderne dialektar.....	160
9.5.1	Dansketida.....	160
9.5.2	Mellomnorsk: dialektane vert til.....	161
9.5.3	Lågtyske lånord.....	163
9.6	Tradisjonelle dialektar og endringar i dag.....	164
9.7	Utsyn og innsikt.....	166

KAPITTEL 10

Talespråk og talespråksdidaktikk..... 167*Rikke van Ommeren*

10.1	Talespråk som norskfaglig emne.....	168
10.2	Perspektiver på talespråk.....	169
10.3	Talespråk i Norge.....	170
10.3.1	Ulike (tale-)språk og dialekter.....	170
10.3.2	Geografisk talespråksvariasjon.....	171
10.3.3	Fire hovedområder.....	173
10.3.4	Tre sentrale språktrekk.....	174
10.3.5	Oversyn over hovedkjenneegn.....	177
10.3.6	Andre saliente trekk.....	177
10.3.7	Overordna utviklingstendenser.....	179
10.3.8	Sosial talespråksvariasjon.....	181
10.3.9	Språk- og dialektkontakt.....	183
10.4	Hvorfor skal vi undervise om talespråk?.....	186
10.4.1	Alle har et (tale-)språk!.....	186
10.4.2	Kunnskap for toleranse.....	187
10.4.3	Metaspråklig bevissthet.....	188
10.4.4	(Språk-)historiebevissthet.....	190
10.5	Strategier og grep.....	191
10.5.1	Induktive og deduktive tilnæringer.....	191
10.5.2	Eleven som forsker.....	192
10.5.3	Synliggjøring av mangfold.....	192
10.6	Lærereens rolle.....	194

KAPITTEL 11

Det norske språklandskapet: variasjon i tale og skrift..... 197*Randi Solheim og Stian Hårstad*

11.1	Språkleg mangfald: Variasjon og verdier.....	197
11.1.1	Språknormer, språkbruk og norsk lærereens rolle.....	198
11.2	Talemålsvariasjon – innanfor og over nasjonsgrensene.....	201
11.3	To skriftspråk – politikk og didaktikk.....	204
11.3.1	Domeneoppfatningar og didaktiske implikasjonar.....	205
11.3.2	Nynorsk som sidemål – nokre didaktiske inngangar.....	206
11.3.3	Danning, demokrati og identitet.....	207
11.4	Kunnskap i og om språk.....	209

Innhold

KAPITTEL 12

Flerspråklighet i et nordisk perspektiv 211

Stian Hårstad og Randi Solheim

12.1	Flerspråklighet på samfunnsnivå og individnivå – et overblikk.....	212
12.2	Språk i Norge – og i Norden	217
12.2.1	De samiske språkene	219
12.3	Nasjonale minoritetsspråk i Norge.....	222
12.3.1	Kvensk.....	222
12.3.2	Romani.....	223
12.3.3	Romanes.....	224
12.3.4	Norsk tegnspråk.....	225
12.4	Minoritetsspråk under press.....	225
12.5	Kunnskap om språk i Norge og språk i Norden.....	227
12.6	Andre språk i Norge	228

KAPITTEL 13

Flerspråklighet i skolen..... 231

Irmelin Kjelaas

13.1	Fem elever – fem former for flerspråklighet	232
13.2	Flerspråklig utvikling.....	233
13.3	Flerspråklig kompetanse.....	235

13.4	Flerspråklig praksis	238
13.5	Flerspråklighet i lovverk og læreplaner.....	240
13.6	Flerspråklighet i klasserommet.....	241

KAPITTEL 14

Å forstå andrespråkelevers norsk 245

Stian Hårstad og Mari Nygård

14.1	Hva kjennetegner førstespråkstilegnelse?.....	246
14.2	Hva kjennetegner andrespråkstilegnelse?.....	248
14.3	Språkfeil som uvurderlig informasjonskilde.....	250
14.3.1	Morfologiske trekk.....	251
14.3.2	Fonologiske trekk	253
14.3.3	Syntaktiske trekk.....	254
14.3.4	Oppsummering.....	256
14.4	Hva må læreren kunne?	258

Om forfatterane..... 261

Litteratur..... 263

Stikkord..... 273